

NOTA BIJ DE TALENKAART VAN BELGISCH-KONGO^(*) EN RUANDA-URUNDI

DOOR

E. P. G. VAN BULCK, S. J.

PROFESSOR AAN DE PONTIFICIA UNIVERSITÀ GREGORIANA TE ROME,
PRAESES VAN HET INSTITUUT VOOR AFRIKANISTIEK AAN DE HOGESCHOOL TE LEUVEN

OP taalkundig gebied kan men de inboorlingen van Belgisch-Kongo in twee groepen indelen. De talen en dialecten, die er gesproken worden, zijn immers ofwel Bantoe ofwel niet-Bantoe. Tussen beide groepen ligt er een zeer duidelijk afgebakende grens.

TAALGRENS

De Bantoe-taalgrens loopt dwars door Belgisch-Kongo, wel wat op en neer, maar overal tussen de eerste en de vierde graad noorderbreedte. In het Westen zien wij haar opdagen uit Frans Kameroen; zij bereikt er de Ubangi rivier juist aan de monding van de Luwa, ten Noorden van Dongo. Vandaar loopt zij naar Budjala toe, blijft dan ten Noorden van Busumandji, Yambuku en Likati. Hier zakt zij plots af naar het Zuiden tot aan de Rubi, ten Oosten van Aketi en volgt dan die rivier tot aan Buta. Nu gaat zij opnieuw recht het Noorden in tot op de Uele, ten Oosten van Bondo. De Uele vormt de grens tot aan de monding van de Bomokandi rivier. Van hier uit opnieuw naar het Zuiden tot ver over de Aruwimi rivier, maar eens ten Oosten van Panga maakt zij een fellen boog naar het Noorden toe, volgt de Ituri van Bomili tot Avakubi, trekt opnieuw het Noorden in, over de Nepoko naar de Bomokandi toe tot aan Mungbere. Nogmaals zwenkt zij plots diep naar het Zuiden tot zij de Epulu bereikt; zij volgt deze tot voorbij Mambasa, loopt dan naar de Ituri toe, er over weg, steeds zuidwaarts tot zij ten Oosten van Beni de Semliki rivier bereikt nabij Mboga, niet ver ten Zuiden van het Albert Meer. Nu zwenkt zij terug westwaarts, draait cirkelvormig over Irumu en Bunia rond, om dan ten

slotte ten Zuiden van Djugu uit te komen op het Albert Meer.

BANTOE EN NIET-BANTOE

Ten Zuiden van die taalgrens wordt enkel Bantoe gesproken: alleen drie kleine afgezonderde groepjes maken daarop uitzondering: de Ndunga bij Lisala, de Mba bij Stanley stad en de Lombi bij Opienge. De andere maken allen deel uit van één en dezelfde taalfamilie: het Bantoe.

Daartegenover staat dan, ten Noorden van die grenslijn, het niet-Bantoe. Vroeger noemde men dit het *Soedanees* en men meende dat men ook daar met één enkele taalfamilie te doen had, zoals dit voor het Bantoe het geval was. Toen men echter die talen nauwkeuriger leerde kennen, bleek het, dat het er geheel anders uitzag. Tegenwoordig moet men ze op zijn minst in tien verschillende taalfamilies indelen: niet alleen lexicologisch, ook grammaticaal wijken zij onderling zeer sterk van mekaar af. Het enige wat zij onderling gemeens hebben, komt hierop neer: zij zijn allen niet-Bantoe. Hun onderlinge verhouding binnen de kaders van al de Negro-Afrikaanse talen moet men echter nog achterhalen.

AANTAL

Volgens de statistieken van 31 December 1952 heeft Belgisch-Kongo een bevolking van 11.788.711 zielen. Tien miljoen daarvan zouden Bantoe-talen spreken. Voegt men er nog de banyaRwanda en baRundi aan toe (3.882.392 in Rwanda-Urundi zelf, en 108.274 die in Belgisch-Kongo verblijven) dan komen wij in onze schatting tot veertien miljoen Bantoe's.

(*) De spelling „Belgisch-Kongo” wordt in dit werk voorlopig aangenomen in toepassing van de omzendbrief n° 21/30 van 12 Augustus 1953 van de H. Gouverneur-Generaal.

Welk een tegenstelling met het mozaïek van de niet-Bantoe's. Zij bereiken niet eens de twee miljoen (1.800.000), en zijn dan nog onderling verdeeld in negen taalfamilies.

BANTOE-TALEN

Als taalfamilie kan men het Bantoe best vergelijken met het Indo-Europees. Het wordt in Afrika gesproken door ruim 45 miljoen Negers en beslaat heel Zuid- en heel Centraal-Afrika (ten Zuiden der Bantoe-taalgrens). Alleen het Khoïn van de uitstervende Bosjesmannen en Hottentotten valt daarbuiten: hoop en al nog een 58.000. Zo men de vele gegevens, die verspreid liggen in de regionale vergelijkende Bantoe-grammatica's, samenbrengt in een synthese, kan men die Bantoe-familie indelen in 14 secties (1). Acht daarvan vinden wij in het gebied van Belgisch-Kongo terug:

- Het Noord-West Bantoe;
- Het Bantoe van de Westkust;
- Het noordelijk Centraal Bantoe;
- Het westelijk Centraal Bantoe;
- Het Noord-Oost Bantoe;
- Het Bantoe van de Kongo-kuip;
- Het Noord Bantoe;
- Het West Bantoe.

Daar een deel van ons linguïstisch materiaal nog niet kon worden uitgewerkt en sommige enquête's nog aan de gang zijn, spreken wij ons voorlopig nog niet uit:

- 1° Noch over het taalblok van de Oost-Provincie,
- 2° Noch over dit van de Kasai en de Boven-Lukenye.

Alles te samen genomen mag men daar, voor Belgisch-Kongo alleen, rekenen met ruim honderd talen; het aantal dialecten loopt natuurlijk veel hoger op. Tegenwoordig heeft de Bantoeïstiek het dan ook nog bijzonder druk: het onderzoeken van de onderlinge verwantschap tussen al die talen, en het opzoeken van de wetten, die hier bij fonemische, tonemische en grammaticale wijzigingen in het spel zijn. Niet al deze talen bleven ons even gaaf bewaard: sommige staan op het uitsterven; voor de meesten ziet men haast geen kans op voortbestaan, daar er in de laatste halve eeuw, sedert de Westerlingen ze leerden kennen, niemand gevonden werd, die tijd of lust had om ze te codificeren.

Slechts drie onder hen groeiden uit tot cultuurtalen in Belgisch-Kongo:

- Het tshiLuba in Kasai;
- Het kiKongo in Beneden-Kongo;
- Het loMongo in de Kongo-kuip.

Voor het Oosten dient het kinyaRwanda-kiRundi daaraan toegevoegd.

Dank zij het ontstaan van die cultuurtalen, werd de taaltoestand in Belgisch-Kongo heel wat eenvoudiger. Gaan wij even na hoe uitgestrekt het gebied is waar deze cultuurtalen reeds nu in gebruik zijn, dan komen wij tot volgende schatting:

- Voor het tshiLuba: 2.285.000 inboorlingen;
- Voor het kiKongo: 2.500.000 inboorlingen;
- Voor het loMongo: 1.500.000 inboorlingen;
- Voor het kinyaRwanda-kiRundi: een minimum van 3.992.000, dat echter eventueel aangroeien kan tot op 4.680.000.

Kortom, voor ongeveer elf miljoen op de veertien miljoen Bantoe, ziet men reeds duidelijk in, waar de oplossing van het taalprobleem ligt.

Er blijven dan nog alleen die streken van Belgisch-Kongo over, waar geen enkele van de belangrijke inheemse talen werd opgetekend. Bij gebrek aan cultuurtalen trekt men zich daar voorlopig uit den slag met twee verkeerstaten: het liNgala en het kiSwaheli.

NIET-BANTOE TALEN

In het gebied van de niet-Bantoe talen staat men er niet even gunstig voor. Jaren heeft het geduurd, alvorens men er duidelijk inzicht kreeg in de plaatselijke taaltoestand. Daar men hier immers voor meer dan éne, en dan nog wel fel uiteenlopende taalfamilies stond, moesten eerst de voornaamste talen opgetekend worden; eerst daarna kon men nagaan bij welke taalfamilie men elk van de gecodificeerde talen en dialecten onderbrengen moest; dan eindelijk kon men eraan denken het uiterst ingewikkeld mozaïek van de talenkaart in deze streken uit te tekenen. Eerst onlangs kon het systematisch onderzoek over geheel de Bantoe-Soedangrens worden doorgevoerd (*Bantu-Sudanese*

Team) (2). Hoe ingewikkeld het ook soms moge lijken, toch kunnen wij tegenwoordig reeds achterhalen langs waar men de éniig mogelijke oplossing zoeken moet.

Voor een bevolking, die de twee miljoen niet eens bereikt (1.800.000), moet men rekening houden met negen taalfamilies, hoorden wij zoëven. Moest iemand het opnemen voor elf taalfamilies, hij zou het wellicht ook nog kunnen verantwoorden. Deze taalfamilies wijken allen onderling fel van mekaar af, maar — voegen wij dit er aanstonds aan toe — zij hebben niet allen evenveel in het spel te brokken.

A. — Beginnen wij eerst met het uitschakelen van die taalgroepen, die van minder belang zijn:

a) De *Centraal-Soedan talen* kennen wij in Belgisch-Kongo slechts door twee vërre uitlopers: te samen bereiken die niet eens 5.000 zielen.

b) Ook *Bantoeïden talen* komen in Kongo voor. Men ontdekte ze nog maar onlangs. Er zijn er vier, maar te samen overschreiden ze de 30.000 zielen niet.

c) De *Niloto-hamietische talen* horen tehuis bij onze geburen in het Oosten en Noord-Oosten, in Uganda en Anglo-Egyptisch Soedan. Alleen een ondergroepje van de Kakwa geraakte tot in Belgisch-Kongo: een 17.200 zielen.

d) Iet wat meer verspreid lijken de *Equatoriaal talen*. Men telt er tot tien talen en dialecten; in aantal overschreiden zij de honderd duizend (103.747). Bij nader onderzoek blijken ze echter reeds uitgeleefd, behalve het Mayogo. Dit vertoont nog heel wat vitaliteit, en telt trouwens voor de helft: 50.000 sprekers.

e) Nog omvangrijker als taalfamilie is de *Megye groep*. Hier komt men tot 140.000 sprekers. Maar nu moet men weer rekening houden met zeven dialecten, en sommige onder hen echter sterk afwijkend. Ten slotte komt dan ook alleen het Megye nog ter sprake: dit telt voor zich alleen 67.450 sprekers. Ongelukkiglijk is dit nu juist de dialectale vorm, die in zijn ontwikkeling het verste van de kerngroep is afgeweken. Wil men meer bij de zuivere normale taalvormen aanleunen, dan zou men veeleer op Mangbetu moeten denken; ook de rol, die het speelde in het verleden schijnt daarvoor te pleiten. Ongelukkiglijk kan het, niettegenstaande zijn

prestige, in getalsterkte moeilijk tegen de andere dialecten opwegen en schijnt tegenwoordig zijn vroegere expansiekracht te hebben kwijt gespeeld.

B. — Gaan wij nu over tot de *Oost-Soedan talen*.

Hier blijkt op eerste zicht de toestand veel rooskleuriger. In breiden zin genomen, omvat deze taalfamilie rond de 322.000 zielen, en ze bestaat slechts uit drie ondergroepen. Ongelukkiglijk zijn twee daarvan nog uiterst onderverdeeld in talen en dialecten, in zoverre dat men er daartussen alleen twee aantreft, die de 50.000 zielen bereiken: het Logo (50.356) en het Lugbara (58.147).

De derde ondergroep, het zogen. Lendu, staat er beter voor: hier geraakt men tot boven de 126.000, zo men althans al de ge-lenduseerden er bij rekent. Spijtig genoeg moeten wij ook hier weer met twee, onderling sterk afwijkende talen rekenen: het 'Bale-dha in het Noorden en het Ndru-na in het Zuiden. Dit laatste kan het echter niet halen: haar gebied is te beperkt en haar tegenstrever heeft er 108.000 voor zich. Alleen het 'Bale-dha komt dus ter sprake. Maar, dat het zich ooit buiten eigen stam zou kunnen uitbreiden, lijkt hier wel uitgesloten. Het bezit immers een ongewone fonetische structuur, die haar volstrekt eigen is, zeer moeilijk om in alledaagse lettertekens weer te geven en daarbij te ingewikkeld voor vreemden. Daar komt nu nog bij, dat het Lendu-volk bij al de geburen doorgaat als een geboren slavenvolk, en — wat erger is — dat zij zelf alom blijik geven van een uitgesproken minderwaardigheidscomplex.

C. — Meer kans op voortbestaan heeft het dho-Aluur, de enige *Nilotische taal* die er in geslaagd is tot in Belgisch-Kongo te geraken. Men mag hun aantal — zo men althans al de ge-aluriseerden er bij rekent — op ruim honderd duizend schatten (104.224). Dit zijn niet al de Aluur's. 't Is maar de helft. De andere leven op Engels gebied, in Uganda: ook daar een 92.000. Maar dat juist brengt weer een streep door de rekening. Het Aluur is maar een klein onderdeel van een geweldig grote taalfamilie: het Nilotisch. Zelfs in de ondergroep van het Zuid-Nilotisch kan het Aluur in Uganda maar uiterst moeizaam haar rechten als cultuurtaal tegenover

(1) G. VAN BULCK, Manuel de Linguistique bantoue, *Verh. in-8° van het K. B. K. I.*, Sect. mor. en pol. Wetensch., XVII, afl. 3, 1949.

(2) Alhoewel deze documentatie nog niet in druk voorligt, weze het mij toch veroorloofd reeds nu sommige van die gegevens en van die resultaten hier te bezigen en te verwerken. Sommige punten zullen eerst later ten volle verantwoord blijken.

de naburige dialecten doen gelden. Het is dan ook niet hier in dit uithoekje, op vreemd gebied, dat men zal te beslissen hebben welk een rol de Nilotische talen, en dan nog tussen al de Niloten-talen meer bepaald het Aluur in de toekomst zal te spelen hebben.

D. — Als mogelijke toekomst-talen blijven dan alleen nog de *Zuid-Soedan talen* over.

Als groep omvatten zij bijna de helft van al de niet-Bantoe sprekers van Belgisch-Kongo: men schat ze op een 886.000 zielen. Weliswaar staan wij hier voor drie grote taalgroepen, die onder mekaar zo fél afwijken, dat voor de toekomst een onderlinge unificatie volstrekt uitgesloten is. Binnen de grenzen van ieder taalgroep heerst ook wel wat verscheidenheid. Maar ofwel gaat het er om kleinere groepjes (b. v. het Barambo: 43.500, en het Mbandja: 28.000): willens nillens zullen zij zich bij de grotere groepen moeten aansluiten en hun lot delen. Ofwel zijn het extreme uitlopers van talen, waarvan de kerngroep buiten Belgisch-Kongo ligt, als het Banda (59.400); haar lot wordt in Frans Ubangi-Chari uitgespeeld. Er blijven dan maar twee spelers: één voor het Oosten en één voor het Westen.

In het Oosten staan wij voor het paZande, domineren de voertaal bij minstens 425.000 inboorlingen op Belgisch gebied, die zich dan nog in den rug gesteund voelen door het enorme blok van de 250.000 Azande daar juist over de noordgrens.

In het Westen is het niet zo eenvoudig: hier staan nog twee kandidaten tegenover mekaar, die het eerst onder mekaar zullen uit te vechten hebben: het Ngbandi (92.000 zielen) en het Ngbaka (236.000 zielen). Het Ngbaka (Zuid-Kameroentaal) houdt twee troeven in de hand: niet enkel haar aantal sprekers, maar ook nog haar onbetwistbaar hoog geboorte-index. Het is een blok dat steeds nog aan het aangroeien is. Daar men echter nog maar onlangs begon met haar codificatie, heeft het Ngbaka zich nog niet tot eigenlijke cultuurtaal kunnen opwerken. Daardoor krijgt nu haar tegenstrever, het Ngbandi, een uiterst gunstige troef in handen: sedert jaren reeds geldt het Ngbandi als cultuurtaal over een ruim gebied van Ubangi.

Tussen deze drie wordt het lot van de niet-Bantoe-talen in Belgisch-Kongo uitgespeeld. Wie zal het halen? Hoogstwaarschijnlijk zal in het Westen een van beiden

nog moeten onderdoen en zal de finale vroeg of laat op een duo-spel uitlopen.

HET TAALPROBLEEM IN DE TOEKOMST

Na dit nuchter objectief onderzoek van de huidige taaltoestand in Belgisch-Kongo, lijkt het probleem niet meer zo ingewikkeld als men het op eerste zicht gemeend had. Het lot van de Bantoe en niet-Bantoe talen wordt tegenwoordig uitgespeeld. Als cultuurtalen komen er slechts zes ter sprake, waaronder vier Bantoe-talen en twee niet-Bantoe talen (welke juist die laatste zijn zal werd nog niet uitgevochten). En welk zal dan het lot zijn van de verkeerstalen (liNgala en kiSwaheli)? Dit nu reeds te willen voorspellen, ware wellicht voorbarig. Dit alleen weze hier gezegd. Daar cultuur- en verkeerstalen beiden totaal van functie verschillen, is er niets op tegen, dat beiden naast mekaar zouden blijven voortbestaan: de verkeerstalen als noodoplossing in de handel, de cultuurtalen als onmisbaar in opvoeding en onderwijs.

WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

Ondertussen wacht de linguïsten en philologen nog een enorme taak. Niet alleen moet er gezorgd worden voor éénmaking, standardisatie en verrijking van de cultuurtalen. Ook al de overige inlandse talen moeten verder bestudeerd, sommige onder hen, wijl ze als *regionale* talen zullen kunnen blijven voortbestaan, de andere des te dringender, wijl het de éنية kans is, die men ons nog geeft, vooraleer zij geheel verdwijnen. Gelukkig staan wij hier niet meer voor een *tabula rasa*. Waar men reeds volop in gang is, moet ijverig worden voortgewerkt; waar men nog aanvangen moet, dient zonder verwijl vlug ingegrepen zoniet ware het onherroepelijk te laat.

Verwaand ware het wellicht, reeds nu al de mogelijke indelingen in de verschillende taalgroepen te willen aanduiden met de graad van verwantschap tussen elk van die talen en met scherpe afbakening tussen talen en dialecten. Voorbarig ware het zeker. Zo wij het nochtans gewaagd hebben hier een voorlopige schets op te stellen, dan kunnen wij dit alleen hierdoor verantwoorden, wijl wij konden beschikken over een ruime documentatie, die grotendeels nog niet kon gepubliceerd worden. Wij bedoelen hier niet enkel het linguïstisch materiaal

opgetekend bij het prospecteren van de Bantoe-Soedangrens (1949-51): dit gaf ons de sleutel voor al de talen en dialecten van noord Belgisch-Kongo. Ook voor het Oosten, Zuid-Oosten en Zuid-Westen van Belgisch-Kongo konden wij heel wat materiaal optekenen, daar wij die streken driemaal op taalstudie konden bereizen. Ook dit materiaal wacht nog op publicatie. Dan blijft daar nog het gedeelte van de Kongo-kuip. Hier hebben wij het aan E. P. G. HULSTAERT te danken zo wij onze eerste indeling, die in 1948 verscheen in de *Recherches linguistiques du Congo Belge*, op vele punten konden verbeteren; met al die wijzigingen werd rekening gehouden bij het opmaken van deze nieuwe schets.

Ook deze indeling, die hier nu werd uitgebouwd, is nog geenszins als definitief werk bedoeld. Ook nu nog blijft het bij een louter voorlopige schets, die aangeboden wordt opdat men ze zou kunnen aftoetsen, aanvullen, verbeteren en herwerken. Ondertussen menen wij echter daardoor nuttig werk te hebben verricht, wijl het de gelegenheid biedt, weer eens even stil te staan, den reeds afgelegden weg te overschouwen en ons te verzekeren of wij wel in de goede richting voortschrijden. Zo kan het wellicht bijdragen om anderen het werk

gemakkelijker te maken bij een volgende synthese. Wil men definitief werk verrichten, zo is ook bij de Afrikanisten samenwerking van doen. Aan bijdragen ontbreekt het ons niet: de verschillende linguïstische kaarten, die reeds werden uitgewerkt; de documentatie verzameld door het *Bantu-Sudanese Team* voor Noord-Kongo; door E. P. G. HULSTAERT in het *Aequatoria-Archief* (Coquilhatstad); door E. P. L.-B. DE BOECK voor het gebied tussen Ubangi en Ngiri; door Prof. A. BURSENS voor het tshiLuba en het maShi; door Prof. A. E. MEEUSEN voor Zuid-Maniema; door de EE. PP. VAN CAENEGHEM, WILLEMS en STAPPERS voor de Kasai-streek, en zo vele anderen. Waar zo heerlijk werd aangevangen, moeten wij slechts verder uitwerken; de methode, die men voetje voor voetje aanpaste, hebben wij nu maar verder uit te bouwen. Alles is voorbereid, om nu aan definitief uitwerken te mogen denken: een enorme taak weliswaar, waar men systematisch, methodisch wetenschappelijk, aan elke taal en elk dialect de passende aandacht en studie schenkt, die ze verdienen volgens hun eigen innerlijke waarde en volgens hun intensiteit aan actuele dynamische expansiekracht.

1 Februari 1954.

VOORLOPIGE TAALINDELING VOOR BELGISCH-KONGO (1)

A. — BANTOE TALEN

I. — HET NOORD-WEST BANTOE

- Gr. van de Kantsha en de Loange: Dzing, Mput, Ngul, Lwer, Mbun.
- Gr. van Beneden-Kwilu: Yanzi, Tsong.
- Gr. van het Leopold II Meer: Boma, Mpe, Sakata, Djia, Tow, Bai.
- Gr. van Pumbu: Wumbu, Mfunu, Diki-diki, Lula.
- Gr. van het Teke: Teke, Nunu, Tiene.

II. — HET BANTOE VAN DE WESTKUST

- Gr. van de Kwanza:
 - O. gr. van het Mbundu: kiMbundu;
 - O. gr. van het Yaka: Yaka;
 - O. gr. van Zuid-Kwango: Shindji, miNungo, Holo;
 - O. gr. van de Wamba-Kwilu: Mbala, Ngongo, Pende, Kwese, Sonde, Luwa.
- Gr. van het Kongo:
 - O. gr. van Kwango-Kwilu: Suku, Tsamba, Hungana, Pindi;
 - O. gr. van de Kongo-monding: kaKongo, Vili, Yombe;
 - O. gr. van de Inkisi: Oost-kiKongo, Zuid-Oost kiKongo;
 - O. gr. van Beneden-Kongo: Zuid-kiKongo, Centraal ki-Kongo;
 - O. gr. van Fr. Aeq. Afr.: Lali, Mbinsa; Noord-West ki-Kongo: Kunyi, Bwende.

III. — HET NOORDELIJK CENTRAAL-BANTOE

- Gr. van het Bemba: Aushi, Lala, Lamba, Bemba, Kaonde;
- Gr. van het Boyo:
 - Boyo, Lumbu;
 - Sanzi, Bwari, Goma;
 - Lomotwa.
- Gr. van het Luba: Luba, Songye, Kanyoka, Hemba; Bangobango; (G)enia.
- Gr. van Maniema:
 - Nyanga, Kanu;
 - Lega, Bembe;
 - Oost-Songola;
 - Zimba.

IV. — HET WESTELIJK CENTRAAL-BANTOE

- Gr. van het Lunda: Lunda, Ndembo, Luvale, Lwena.
- Gr. van het Tshok: Tshok.

V. — HET TAALBLOK VAN DE OOST-PROVINCIE

- Gr. van het Budu: Nyali, Budu, Mbo, Ndaka.
- Gr. van het Kumu: Mbuti, Bila, Bira, Kumu, Lengola, Mituku, Leka.

(1) Hier wordt enkel een lijst van de *voornaamste* talen aangeboden, opgesteld in *praktische* transcriptie. Een lijst die *vollediger* is en weergegeven in *wetenschappelijke* transcriptie vindt men in de *Meded. der Zittingen van het K. B. K. I.*, XXV, 1954, 1, 258-292.

VI. — HET NOORD-OOST BANTOE

1. Gr. van het Nyoro: Nyoro, Toro, Hima, Nyambo.
2. Gr. van Rwanda-Burundi: Rwanda, Rundi.
3. Gr. van het Yira: Nande.
4. Gr. van het Hunde:
 - a. Shi, Havu;
 - b. Hunde, Tembo;
 - c. Fuleru, Vira, Yoba.

VII. — HET BANTOE VAN DE KONGO-KUIP

1. Gr. van het Noorden: Mongo, Nkundo, Nsongo, Ntomba (Lopori), Kota.
2. Gr. der Kutu van de Lomela: Kutu.
3. Gr. der Mbole van de Salonga: Mbole.
4. Gr. der Kutu-Ntomba: Ntomba (Inongo), Konda, Lia, Sengele.
5. Gr. onder invloed van de waterdialecten: Ntomba (Tumba-Meer); Loki.
6. Gr. van watervolken met Mongo taal.
7. Gr. van de Yadjima: Yadjima.
8. Gr. van het Noord-Oosten: Ngando, Mbole.
9. Ver afwijkende groep:
 - a. Mbuli, Langa, Kutu;
 - b. Djonga;
 - c. Ngengele, West-Songola, Ombo.

VIII. — HET TAALBLOK VAN DE KASAI EN DE BOVEN LUKENYE

1. Gr. van het Kete: Kete, Bindji, Mbale (Lweta), Sala-Mpasu, Mbala (Kasai).

B. — NIET-BANTOE TALEN

I. — BANTOEÏDEN TALEN

1. Ndunga, Mba, Dongo.
2. Amalo.

II. — NILOTISCHE TALEN

Alur.

III. — NILOTO-HAMJETISCHE TALEN

Kakwa.

IV. — CENTRAAL-SOEDAN TALEN

Baka, Fulu.

V. — OOST-SOEDAN TALEN

1. Gr. van het Moru-Madi:
 - a. O. gr. van het Centrum: Logo, Avokaya, Kaliko, Bari.
 - b. O. gr. van het Zuiden: Lugwara.
2. Gr. van het Mamvu-Lese:
 - a. Membu-Ndo, Kebo, Avare;
 - b. Mangbutu, Mamvu, Amengi;
 - c. Balese, Mvuba, Mabendi, Efe.
3. Gr. van het Lendu:
 - a. Ndru;
 - b. Bale.

LIJST VAN DE VERMELDE TALEN EN LOCALISATIE OP DE KAART

N.-B. — De niet-Bantoe talen staan in cursief schrift.

Abulu	P e	Apakibeti	L c	Baka	R b	Banda	H b
Alur	S d		K c	Bale	GH e	Bandia	L b
Amadi	O c	Aushi	Q s	Bale	S d	Bangba	Q c
Amajuvu	Q d	Avokaya	R c	Balese	QR de	Bango	L d
Amba	R f			Bali	O e	Bango-bango	P k
Anza	R n	Bai	G i	Bali/Duwa	J c	Barambo	OP c
							P b

2. Gr. van het Kuba: Lele, Kuba, Hongo.
3. Gr. van het Kusu: Kusu, Nkutshu.

IX. — HET NOORD-BANTOE

1. Gr. van het uiterste Noorden:
 - a. O. gr. van Bahr-el-Ghazal: Boguru, Ngbinda;
 - b. O. gr. van de aKari: Kari, Nyanga, Gbati.
2. Gr. van het Centrum:
 - a. Ngombe-blok: Ngombe, Binza, Budja;
 - b. Bwa-blok: Apagibeti, Benga, Bati, Bwa, Boro;
 - c. baKango-bargoens.
3. Gr. van het Oosten: Bali, Liko.
4. Gr. van het Zuiden: Olombo, Topoke.
5. Gr. van het Westen: Kunda, Liko, Likaw.

X. — HET WEST-BANTOE

- A. Blok van het Westen:
 1. Gr. van Frans-Kongo: Mbinga, Lobala.
 2. Gr. van de Ubangi: Bobangi.
 3. Gr. van de watervolken uit de Kongo-kuip: Eleku, Boloki.
 4. Gr. van de Ngiri: Loi, Libinza, Lobo.
 5. Gr. van Nieuw-Antwerpen: Ibonko, Bale.
 6. Gr. van de Saw.
- B. Blok van het Centrum: Doko, Doko-dialecten; Motembo.
- C. Blok van het Oosten:
 1. Gr. van de middenstrook van de Kongo: Poto.
 2. Gr. van de Aruwimi: So(ko), Tungu.
- D. Blok van het Zuiden: Lokele.

VI. — ZUID-SOEDAN TALEN

1. Gr. van het Zande:
 - a. paZande (Bandia, Nzakala), Pambia;
 - b. Barambo.
2. Gr. van het Mbati:
 - a. Ngbandi, Sango.
 - (ver afwijkend): Kazibati, Mongoba.
3. Gr. van het Banda:
 - a. Banda dialecten;
 - b. Mbandja.

VII. — ZUID-KAMEROEN TALEN

Ngbaka (Gbaya).

VIII. — EQUATORIAALTALEN

1. Blok van de Mbomu: Sele.
2. Blok van de Uele: Mundo, Mayogo, Bangba.
3. Blok van de Ubangi: Ngbaga, Mondjombo, Buraka, Kpala.

IX. — MEGYE-GROEP

1. Asua.
2. Abulu, Mangbetu, Makere, Ma(l)ele, Megye, Popoi, Lombi.

Bari	R c	Hongo	I l	Loki	G e	Mbudja	K d
Bati	M c	Humu	S f	Lombi	OP f	Mbuli	M i
.....	L d	Hunde	QR g	Lomboki	LM g	Mfunu	DE k
Bemba	Q q	Hungana	G k	Lomotwa	P p	Mpama	F h
Bembe/Kongo	BC k			Longo	I i	Mpangu	D kl
Bembe/Lega	QR j	Imoma	I hi	(so) Longo	A m	Mpe	F i
Bendja	M e	Ipanga	GH j	Losakanyi	F g	Mpombi	J g
Benge	L c	Itumbwe	Q m	Lua	N k	Mput	G k
Bila	QR ef			Luba	L m	Mvuba	R f
.....	N f	Kakwa	S c		M n	Mvula	J l
Bili	Q f	Kalanga	Q l	Luba-Samba	M n		
Bindji/Noord	K k	Kaliko	S c	Lubunda	O l	Nande	QR g
.....	L l	Kango	M c	Lugwara	S c	Nunu	E h
Bindji/Zuid	JK m	Kanioka	L n	Lula	E k	(mi)Nungo	G n
Binza	LM d	Kanur	PQ h	Luluwa	J l	Ndaka	PQ e
.....	RS e	Kaonde	M r	Lumbu	P l	Ndembo	M q
.....	NO h	Kari	N b	Lunda	K r	Ndibu	C l
Bobangi	FG fg	Kete/Noord	J l		LK l	Ndo	S d
.....	E h	Kete/Zuid	K n		G n	Ndobo	G e
Boguru	R b		L n	Luntu	L l	Ndolo	H d
Boma	E i	Konda/Noord	G g	Lwalu	J n	Ndru	S e
Boro	N e	Konda/Zuid	H j	Luombila	LM f	Ndunga	J d
Boyoy	Q k	Kongo	CD l	Lwena	L r	Ngando	KL f
Budu	PQ d	Kori	N j	Lwer	H k	Ngele	F g
Bugombe	R f	Kota	I fg			Ngende	J k
Buraka	I b	Kote	H f	Mabendi	S d	Ngengele	N i
Bwa	N d	Kuba	J k	Maigo	R c	Ngombe	I d
.....	NO c	Kumu	OP g	Makere	NO cd		HI b
Bwari	R k		Q g	Ma(l)ele	O d		IJ d
Bwende	B k	Kusu	N j	Mamvu	QR d		I e
Bwile	R o	Kuti	N i	Mangbetu	PQ c	Ngombe/Lomela ..	J gh
.....		Kutu/Ngiri	G de	Mangbutu	R d	Ngongo/Kwilu ..	G l
Diki-diki	DE k	Kutu-Kela	K i	Mayogo	P c	Ngongo/Kasai ..	K k
Djamba	G e	Kutu/Nsamba	K gh		P d	Ngul	G j
Djembe	I l	Kutshu/Oshwe	I j	Megye	P d	Ngbaga	G b
Dija	F i	Kwange	O jk	Membu	S d	Ngbaka	H c
Djonga	M i	Kwese	G l	Minungo	G n		G b
Doko	I d			Mituku	MN h	Ngbandi	JK c
Dondo	BC k	Lala	R s	Mondjombo	G d	Ngbinda	M c
Dongo	RS d	Lali	D k			Nkanu	DE l
Dzing	H k	Lalia	K h	Mongo	IJ f	Nkundengolo ..	HI h
.....		Lamba	P r			Nkundo	H g
Efe	R f	Langa	N i	yaMongo	K e	Nkutshu	LM j
(G)Enia	N f	Lega	P ij	Motembo	HI e		LM k
.....		Leka	N g	Mundo	RS b		LM k
Fuleru	Q j		O h	Mwe	H d	Nsongo	I f
Furu	I b	Leku	G l	Mweko	O k	Nsoso	D l
.....		Lele	I k	Mba	N e		E m
Gangala	C k	Lembwe	P q	Mbagani	JK m	Ntomba/Tumbameer	FG g
Ganzulu	M d	Lendo	HI i	Mbala/Kasai	J k	Ntomba/Inongo ..	G h
Gendja	JK d	Lengese	JK j	Mbala/Kwilu	G l	Ntomba/Lopori ..	IJ e
Genza	J d	Lengola	MN gh		F k	Ntomb'a Nkole ..	I g
Gbanziri	I b	Lese	QR de	Mbala/Lweta	JK m	Nwenshi	OP p
Gbati	Q c	Lia	G h	Mbandja	HI c	Nyali	RS de
Gbe	N cd	Libinza	G e		HI d		R f
Gboma	KL c	Liko	P d		G b	Nyanga/Kivu	Q gh
.....		Likaw	H d		G c	Nyanga/Watsa ..	R d
Hamba	LM i	Lima	Q t	Mbata	D l	Nyanga/Kongo ..	C k
Hanga	M e	Liombo	H g	Mbati	G d	Nyoro	S ef
Havu	Q hi	Lobala	G d	Mbeko	E l	Nzakala	KL b
Hema	S e	Lobo	GH e	Mbesa	K e		
Hemba	O o	Logo	RS c	Mbinsa	D k	Oli/Salonga	J h
Holo	F n	Loi	G fe	Mbo	PQ ef	Olombo	M f
.....		Lokele	M f	Mbole/Lomami ..	M g	Ombo	N i
.....				Mbole/Lomela ..	J h		

Pelende	F l	Sengele	EF h	Tembo/Hemba	P o	Watsi	J g
Pemba	O o	Soko	L e	Tembo/Kivu	Q h	Wenza	I cd
Pende	H l	(so)Longo	A l	(mo)Tembo	HI e	Wenza/Buta	M c
Pindi	G mn	Sonde	GH m	Tetela	LM k	Woyo	A l
Pombo	E n	Songye	MN l	Tiene	E i	Wumbu	E j
Popoi	O d	Songola (Oost)....	O i	Titu	H j		
Poto	JK d	Suku	G l	Topoke	L f	Yaka	E lm
Phatu	E l		F o	Tow	G i	(ya)Mongo	IJ f
		Sundi	C kl	Tungu	M e	Yansi	F j
Rundi	RS ij	Swaka	R t	Tsamba	F l	Yeke	O q
Rwanda	RS hi	(ma)Shi	Q i	Tsong	G k	Yela/Kutu	LM gh
		Shila	Q p	Tshobwa	J k	Yew	N c
Saka	J g	Shindji	GH n	Tshok	GH n	Yoba	Q j
(lo)Sakanyi	F g	Shongo	J j		I m	Yombe	A l
Sakata	F j	Shongo-mene	K j		K o		
Sala Mpasu	K n	Shu	R fg		J p	Zande	NO b
Samba	O k						OP c
Sanga	Q q	Tabwa	R n	Unga	R s	Zela	P o
Sango	I b	Tanda	G e			Zimba	O j
Sanzi	R k	Teke	E j	Vili	A k	Zombo	D l
Seba	P rs	Tele	G j	Vira	Q j		

BIBLIOGRAFIE

1. STAPLETON, W. H., Comparative Handbook of Congo Languages (Yakusu, 1903, 326 blz.).
2. JOHNSTON, H., A Comparative Study of the Bantu and Semi-Bantu Languages (Oxford, I en II, 1919 en 1922).
3. BURSSSENS, A., Het probleem der Kongoleesche Niet-Bantoetalen (*Kongo-Overzee*, I, 1934, 31-41).
4. BURSSSENS, A. en VAN BULCK, V., Accent in de Kongoleesche talen (*ibidem*, II, 1935, 65-93; III, 1936-1937, 113-164, 177-208).
5. VAN BULCK, G., Les recherches linguistiques au Congo belge (*Verhandelingen van het K. B. K. I., Verzameling in-8°, Sect. mor. en pol. Wetensch.*, XVI, 1948, 767 blz.+1 kaart).
6. —, Manuel de linguistique bantoue (*Verhandelingen van het K. B. K. I., Verzameling in-8°, Sect. mor. en pol. Wetensch.*, XVII, 3, 1949, 323 blz.).
7. —, Les deux cartes linguistiques du Congo belge (*Verhandelingen van het K. B. K. I., Verzameling in-8°, Sect. mor. en pol. Wetensch.*, XXV, 2, 1952, 68 blz.).
8. —, Mission linguistique 1949-1951 (*Verhandelingen van het K. B. K. I., Verzameling in-8°, Sect. mor. en pol. Wetensch.*, XXXI, 5, 1954, 77 blz.).
9. —, Langues et dialectes du Congo belge (*Meded. der Zittingen van het K. B. K. I.*, XXV, 1954, 1, 258-292).
10. —, De vitaliteit van de inheemse taalgroepen in Belgisch-Kongo (Commissie voor Afrikaanse Taalkunde, Brussel, 1954).
11. DE BOECK, L. B., Contribution à l'Atlas linguistique du Congo belge: 60 mots dans les parlers du bassin du Haut-Congo, afl. 1 tot 5 (*Verhandelingen van het K. B. K. I., Verzameling in-8°, Sect. mor. en pol. Wetensch.*, XXIX, 3, 1953, 82 blz., 5 kaarten).
12. GUTHRIE, M., The Classification of the Bantu Languages (Oxford University Press, London, 1948, 91 blz.+kaart).
13. —, The Bantu Languages of Western Equatorial Africa (Oxford University Press, London, 1953, 94 blz.+kaart).
14. HULSTAERT, G., Carte linguistique du Congo belge (*Verhandelingen van het K. B. K. I., Verzameling in-8°, Sect. mor. en pol. Wetensch.*, XIX, 5, 1950, 67 blz.+kaart).
15. —, La négation dans les langues congolaises (*Verhandelingen van het K. B. K. I., Verzameling in-8°, Sect. pol. en mor. Wetensch.*, XIX, 4, 1950, 71 blz.).
16. MEEUSSEN, A.-E., La voyelle des radicaux CV en bantou commun (*Africa*, XXII, 1952, 367-371).
17. —, The tones of Prefixes in Common Bantu (*ibid.*, XXIV, 1954, 48-53).

Bibl. Univ.
GENT